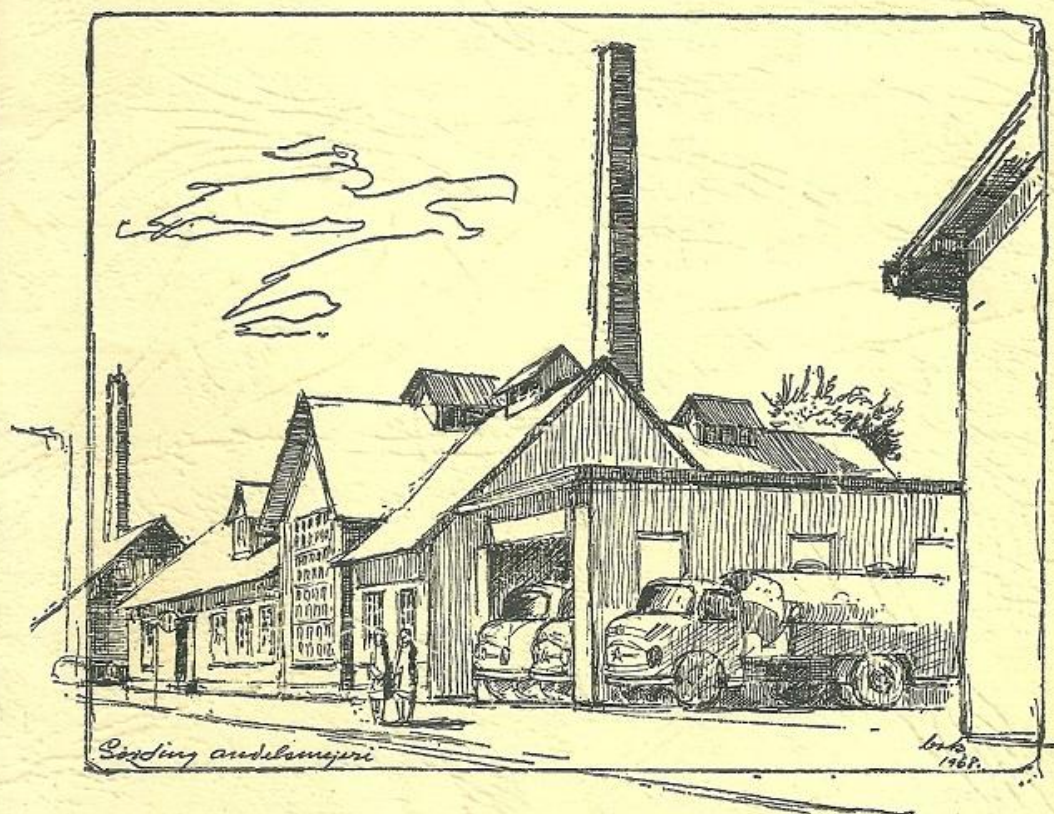

GØRDING ANDELSMEJERI

1893—1968

Ved en milepæl - -

Gørding mejeris bestyrelse og bestyrer har i anledning af mejeriets 75 års jubilæum forsøgt at fremstille et festskrift, og resultatet foreligger hermed. — Jeg vil gerne rette en tak til mejerilærer Hedeman Pedersen, Ladelund, for velvillig bistand, og i øvrigt også til redaktør Bak for tegning af mejeriet.

Det er vel naturligt, at man et øjeblik standser op, når man passerer en milepæl, enten det er på en rejse, eller det — som i det her tilfælde — er i et levnedsløb, dels for at se tilbage og vurdere resultater, som er nået, dels for at se fremad for at spejde ind i fremtiden, hvilket jo kan være svært.

Når man sidder og læser i de gamle forhandlingsprotokoller, da er der mange ting, som det kunne være interessant at trække frem; men det vil jo føre for vidt at komme ret langt ind på det. For at sætte sig ind i det, der var problemer for $\frac{3}{4}$ århundrede siden, må man jo tænke på, at levevilkårene har ændret sig fuldstændig i de år; alt var meget primitivt, befolkningens krav til tilværelsen var beskedne, målt med nutidens øjne.

Det er interessant at læse om, hvordan man lejede mejeribestyreren eller mejeristen, som han kaldtes. Det første ca. $\frac{3}{4}$ år var det en mand fra Lourup ved navn Søren Pedersen, som passede mejeriet for en årsløn af 1000 kroner, som blev beregnet månedsvis, og ingen overpris til »mejeristen«. Ved et bestyrelsesmøde d. 25. januar 1894 blev mejerist Iver Koed lejet fra 1.6.1894 til 1.6.1895 for en løn af 1750 kroner plus fri skummetmælk til husets brug og dertil frit lys og brændsel samt en pægl fløde daglig. På den måde blev Koed lejet hvert år, som en landmand i dag lejer en karl eller en fodermester. Lønnen steg de første år efterhånden til 2200 kroner plus naturalier.

Til et bestyrelsesmøde den 12. januar 1898 blev der indleveret en adresse fra mælkeleverandører med ca. 80 underskrifter, der begærede afholdt en ekstra generalforsamling for at prøve, hvorvidt der var stemning for at beholde den nuværende mejerist til den efter ti-

den høje løn eller en anden skulle lejes — »den overvejende stemning var med mejeristen«.

Læser man i de gamle protokoller, så er der én ting, som er iøjnefaldende, og det er, at selv om der har været diskussion og strid om mangt og meget — når først meningerne bliver samlet, og der bliver nogenlunde enighed og sammenhold om opgaverne, så er det næsten ubegrænset, hvilke resultater der kan nås.

Opgaver er løst, resultater er nået, og i den nyere tid er der et par ting, som bør drages frem. Den største bedrift, mejeribruget — og dermed dansk landbrug — har fuldført, er vel nok kvægtuberkulosens udryddelse. Vi, der kan huske forholdene under første verdenskrig med ubådsafspærringer og deslige og som følge deraf tarvelige fodermidler og dårlig fodring, og samtidig tuberkulosens hærgen i besætningerne taget i betragtning, så er denne sejr næsten uvurderlig, ikke alene for økonomien i landbohjemmene, men også for hele befolkningens sundhed. I kølvandet af tuberkulosens udryddelse fulgte kalvekastningens udryddelse, og begge deles udryddelse har været til stor fordel for hele den danske befolkning. Hovedslaget mod tuberkulosen stod i tredivernes kriseår.

Tredivernes kriseår er et interessant kapitel for sig med kriseforanstaltninger, kødordning, destruktion af ret gode malkekøer og deslige — lad os håbe, det ikke bliver for aktuelt igen. — L. S. var på vingerne med gode råd, og der kunne nævnes meget andet.

Hvordan fremtidens mejeribrug skal formes kan være svært at overse. I jubilæumsårene for andelsmejeriernes oprettelse står dansk mejeribrug ikke alene ved en milepæl, men det står også ved en korsvej — en korsvej, hvor det er småt med vejvisere. Det er jo at håbe, at vore topledere må få held til at sætte nogle klare vejvisere op, enten det er af politisk art, eller det er inden for vore egne organisationers rammer, og at mælkeproducenterne så har så megen tillid til deres ledere, at de tør følge dem. Det har jo før vist sig, at i svære tider samles kræfterne, og det er kun ved samarbejde og sammenhold om opgaverne, at sejrene kan vindes. Måtte fremtidens mælkeproducenter erkende det og indrette sig derefter, så bliver der også plads til både et dansk mejeribrug og landbrug.

Staarup i juni 1968.

C. Frandsen Christensen.

Gørding Andelsmejeri

1893—1968

Baggrunden for mejeriets oprettelse

Torsdag den 1. august 1968 passerer Gørding Andelsmejeri 75 års dagen for sin virksomhed.

Omkring 1860 indledtes en ændring i prisudviklingen for landbrugsvarer. Smørpriserne steg, og fra ca. 1875 faldt kornpriserne stærkt, hvilket nødvendiggjorde en produktionsomlægning for det kornsælgende danske landbrug.

Allerede fra ca. 1860 bevirkede prisudviklingen, at de mest initiativrige landmænd, især godsejere, begyndte at interessere sig stærkere for mejeriproduktion end hidtil, og de indførte væsentlige forbedringer i de gamle mejerisystemer. Midt i 70'erne, hvor kornprisernes fald tvang landbruget til at omlægge produktionen, blev det meget føleligt for bønderne, at deres kunnen og muligheder stod tilbage for herregårdenes, hvis ret velindrettede mejerianlæg og store mælke-mængder gav muligheder for en smørproduktion af god kvalitet.

Herved opstod et stærkt behov for en eller anden form for fælles behandling af mælken fra de mindre landbrug. Allerede i 1860'erne var der enkelte tilløb i denne retning, idet nogle privatmænd opkøbte mælk fra omliggende gårde og forarbejdede den for egen regning i såkaldte fællesmejerier, som dog ikke fik større udbredelse, fordi man savnede de tekniske forudsætninger for et heldigt produktionsresultat ved denne fremgangsmåde.

Men i 1879 skete det revolutionerende tekniske gennembrud. Den kontinuerlige centrifuge blev opfundet. Det bør også nævnes, at der i 1879 afholdtes en stor international smørudstilling i London, hvor dansk smør fik tilkendt førstepladsen. Dette gav dansk smør ry som et kvalitetsprodukt og var stærkt medvirkende til at fremme afsæt-

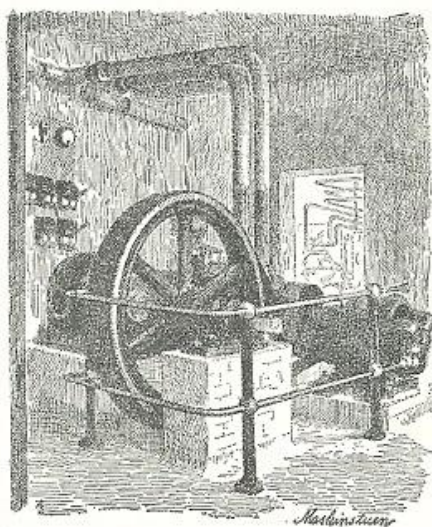
ningen af dansk smør på det voksende engelske marked.

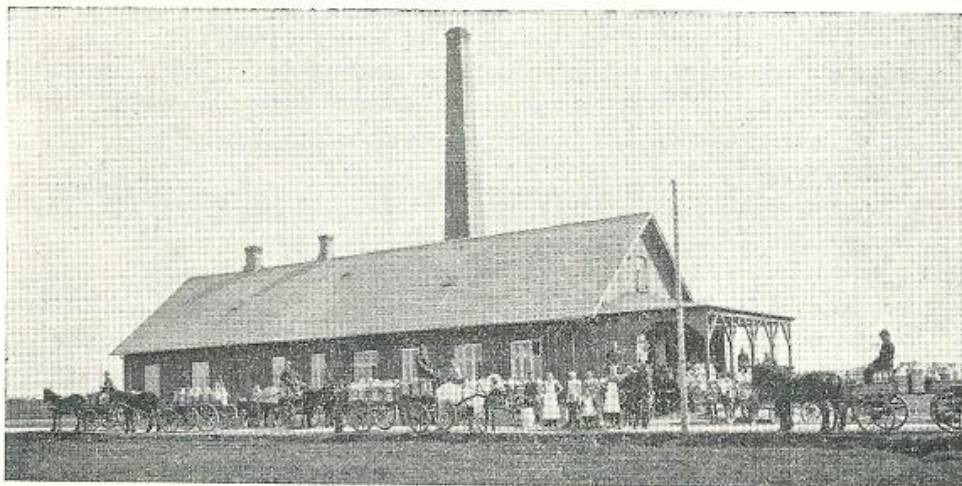
Denne udvikling førte i 1882 til oprettelse af Danmarks første andelsmejeri i Hjedding. Mejeriet blev et forbillede for de andelsmejerier, der blev bygget i de følgende år.

Ved mejeribrugets opbygning blev det andelsformen og ikke forskellige former for privatejede mejerier, der blev dominerende.

De private virksomheders kapitalvanskeligheder og deraf følgende dårlige drift var uden tvivl stærkt medvirkende årsag til, at de fleste landmænd ikke ønskede at slutte op om privatmejerierne. Blandt årsagerne til andelsmejeriernes hurtige udbredelse må folkehøjskolernes virke også nævnes. Højskolerne havde givet mange landmænd forståelse for helhedens interesser og for værdien af at gå ind i et samarbejde. Det må heller ikke glemmes, at tiden for andelsmejeriernes start faldt sammen med den politiske kamp mod godsejer- og embedsstanden, hvilket var med til at fremkalde sammenhold og idealisme hos bønderne og som styrkede deres vilje til selv at løse problemerne i et indbyrdes samarbejde.

Forstander Niels Pedersen, der oprettede Ladelund Landbrugs- og Mejeriskole, var blandt de første, der forstod andelsrøret. Han bistod ved anlæggelsen af flere andelsmejerier, skaffede dem brugbare bestyrere med nogen praktisk og teoretisk uddannelse og udtalte om andelsmejerierne: »Der har rejst sig en bølge ved Vesterhavet, den vil overskylle det ganske land, intet formår at standse den.« Og disse ord holdt stik.

Gørding Andelsmejeri 1893

Gørding Andelsmejeris oprettelse

Den foran skitserede udvikling danner baggrunden for Gørding Andelsmejeris oprettelse. Forud herfor blev mælken i sognet leveret til tre små mejerier, nemlig til et andelsmejeri i Bøel og til privatmejerier i Gørklint og Gørding Mølle. Men med de gode resultater, der blev opnået på andelsmejerier andre steder, var det naturligt, at man i Gørding sogn begyndte at tale om at få et andelsmejeri, som kunne behandle mælken fra hele sognet.

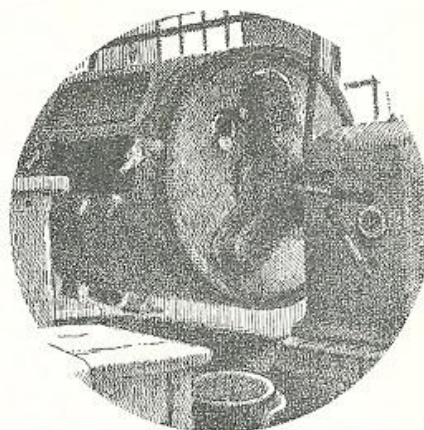
En kreds af sognets førende landmænd med daværende møller J. P. Hansen i spidsen indbød til offentligt møde om mejerisagen den 13. januar 1893 i Gørding St. forsamlingshus. Her blev den første bestyrelse valgt, og den fik til opgave at bygge Gørding Andelsmejeri, som man vedtog skulle ligge mellem Gørding Station og Simon Lunds gård. Der blev udarbejdet tegninger, og det nye andelsmejeri tog snart form, så man kunne begynde selve driften den 1. august 1893. Byggesummen for mejeriet med ishus og stald blev i alt 27.000 kr.

Den første bestyrelse lagde et stort arbejde i lovenes udformning. Lovene blev vedtaget på en generalforsamling den 4. februar 1893,

og i løbet af kort tid tegnede 152 landmænd sig som andelshavere. Det var blevet bestemt, at landmændene, som var bundet til andelsmejeriet i Bøel, først skulle indtræde i Gørding Andelsmejeri fra 1. juni 1894, og fra dette tidspunkt fik mejeriet derfor yderligere 30 andelshavere. Gørding Andelsmejeris stiftelsesdato blev sat til 1. august 1893.

Ved lovenes udformning lagde man stor vægt på at skaffe mejeriet god mælk. Således lyder paragraf 11 ordret:

»De første 4 dages mælk af køer, der har kælvet — råmælk — må ikke leveres til mejeriet. Fodring med turnips- og kålrabitop er forbudt. Fodring med turnips og kålrabi må ikke være så stærk, at det skader smørproduktionen. Den interessent, der fodrer med 1 skp. turnips om dagen, skal mindst fodre med 6 pund kraftfoder pr. ko om dagen. I vintermånederne er enhver interessent forpligtet til at fodre med $\frac{1}{2}$ pund rapskager om dagen pr. mælkeydende ko og herfor fremlægge bevis — regning«.

Mejeriets bestyrelser og formænd

Den bestyrelse, som havde det store arbejde med mejeriets etablering, havde følgende sammensætning:

Møller J. P. Hansen, Gørding
Jesper Schrøder, Tange
Marius Nielsen, Fonager
Hans Nielsen Knudsen, Gørding
Hans Bennedsen, Sdr. Lourup
Mads Madsen, Nr. Lourup
Morten Madsen, Bjerndrup
Niels H. Lauridsen, Aike
Vilh. Schlosser, Varho

Mejeriets nuværende bestyrelse består af:

Chr. Frandsen Christensen, Staarup
Palle Nielsen, Lourup
Aksel Pedersen, Varho
Hans Gregersen, Højvang
Ejnar Bayer, Terp
Th. Knudsen, Bøel
Kaj Jacobsen, Tange
Verner Bjerre, Tange
Chr. Heick, Lourup
Otto Holdensen, Bjerndrup
Arne Jensen, Aike

Revisionen udføres af Alfred Poulsen, Sig. Nielsen og Mejerikon-torets revisionsafdeling.

Det er ikke muligt at nævne alle bestyrelsesmedlemmer for de forløbne 75 år. Derimod er der god grund til at nævne mejeriets formænd:

Møller J. P. Hansen	1893—1896
Sognefoged N. H. Lauridsen	1896—1899
J. A. Rose	1899—1904
Sognefoged N. H. Lauridsen	1904—1909
Martin Koch	1909—1910
J. Jørgensen	1910—1911
P. K. Pedersen	1911—1922
P. Sørensen	1922—1924
A. Blok Hansen	1924—1924
Chr. Holdensen	1924—1926
H. P. Reppien	1926—1932
Niels Nielsen	1932—1945
Andreas Jensen	1945—1950
Jens Nielsen	1950—1959
Chr. Frandsen Christensen	1959—

Bestyrere

I samme tidsrum, som de 15 formænd virkede, har Gørding Andelsmejeri kun haft tre mejeribestyrere. De første 32 år indtil 1926 var Iver Koed bestyrer. Koed var en overmåde dygtig mejerimand, der skaffede mejeriet megen anerkendelse i de mange år. Og fra 1926 til 1963, i 37 år, var Johs. Jacobsen bestyrer. Han var som sin forgænger en erfaren og meget dygtig mejerimand, og de store ombygninger og moderniseringer samt bygning af osteri fandt sted i hans tid. Johs. Jacobsen sagde sin stilling op 1. april 1963 på grund af svigtende helbred, og A. Klok, der var førstemejerist gennem mange år, blev derefter ansat som bestyrer.

Mejeriets mælkemængde og produktion

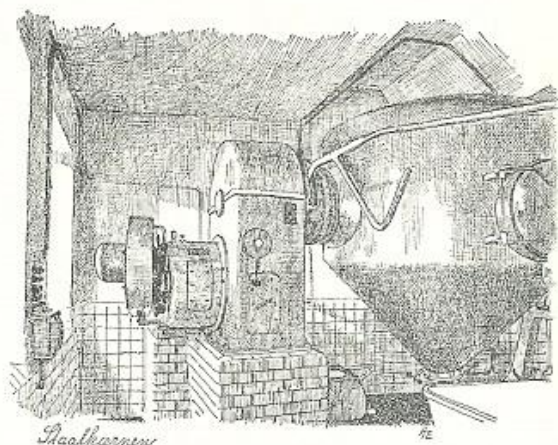
Gørding Andelsmejeri har gennem de 75 år indvejet en stadig stigende mælkemængde, idet dog de vanskelige fodringsforhold under verdenskrigene gav nedgang i mælkeleverancerne. Pr. år er der indvejet følgende mælkemængder:

1893	1,0 mill. kg	1930	5,7 mill. kg	1961	8,9 mill. kg
1900	2,0 » »	1935	6,4 » »	1962	9,2 » »
1905	2,5 » »	1940	5,4 » »	1963	9,2 » »
1910	2,8 » »	1945	4,9 » »	1964	9,7 » »
1915	2,9 » »	1950	6,8 » »	1965	10,4 » »
1920	2,1 » »	1955	7,3 » »	1966	10,3 » »
1925	4,5 » »	1960	8,9 » »	1967	10,7 » »

Smørproduktion og detailsalg var gennem en lang årrække mejeriets eneste produktioner. Allerede i 1901 blev der talt meget om at starte en osteproduktion, uden at det dog blev til noget, og i 1954 blev et forslag om at optage osteproduktion atter stemt ned, men siden 1960 har mejeriet haft ostelavning på sit program. Siden 1948 har mejeriet haft et betydeligt engros salg af mælk til Borden Company A/S, Esbjerg.

Fra 1. oktober 1967 er mejeriet ophørt med selvstændig produktion af detailsalgsprodukter, idet mejeriet har indmeldt sig i Landmejeriernes Konsummælksselskab a. m. b. a.

Mejeriets smørproduktion sælges til Andelssmør, Esbjerg, og osten — både til eksport og hjemmemarked — bliver solgt gennem DOFO, Haderslev.

Mejerianlægget

I takt med stigende mælkemængde har andelshaverne forstået at udbygge deres mejeri. Mejeriet, der blev bygget i 1893, stod nærmest uændret til 1928; men en gennemgribende ombygning og udvidelse var da også hårdt tiltrængt, og det førte til, at en ny bestyrerbolig blev bygget, mejeriets bygninger blev udvidet og nye maskiner sat i drift. Denne ret store udvidelse kostede 90.000 kr. I 1930 anskaffedes det første anlæg til fremstilling af syrnede mælk, samme år blev det vedtaget, på forslag af kontrolforeningen, at gå over til afregning efter fedtenheder.

Årene under anden verdenskrig sled hårdt på maskinparken, reparationer blev foretaget, men nyanskaffelser var utænkelig. I 1948 blev det derfor vedtaget at modernisere mejeriet og købe nye maskiner samt, at overgå til elektrisk drift. Fornyelsen kostede 160.000 kr.

Næste store udvidelse af mejeriets produktion var bygning af osteri i 1960. Denne investering samt andre ting i forbindelse hermed kostede 650.000 kr.

Man ser, at det således har været nødvendigt med mange og store investeringer for at drive et mejeri.

Medens mælkemængden fortsat har været stigende, er leverandørantallet faldet fra 275 til 198 i jubilæumsåret, og med den strukturændring og mangel på arbejdskraft i landbruget, der er sket i de sid-

ste år, blev det på en generalforsamling vedtaget at overgå til tankvognafhentning af mælken 1. oktober 1967. Mejeriet anskaffede tre tankvogne, byggede vaskehal og installerede mælketanke til 58.000 l på den gamle perronplads. En sådan ændring i driftsformen skulle kunne give så mange fordele, at det langt opvejer den store investering, der anslås til ca. 700.000 kr. De danske Mejeriers Maskinfabrik, Kolding, har gennem de mange år stort set leveret mejerimaskinerne til mejeriets drift.

Til sidst kan det nævnes, at mejeriet 1. november 1967 købte en smørpakkemaskine for at kunne levere smørret i Lurpak.

Jubilæumsdagen, torsdag den 1. august 1968, vil blive fejret under festlige former ved en middag kl. 18,30 på Madsens Hotel for andelshaverne med damer og deres faste medhjælpere og forskellige indbudte.
